

Принципи педагогіки статевого виховання

ПРО ГОЛОВНЕ

Прагнення любити та бути любленим належить до природи людини. Вдале життя, вдале подружжя і вдала сім'я - це першочергові прагнення молодих чоловіків і жінок.

Однак, лише короткого перегляду щоденних повідомлень ЗМІ вистачає, щоби збагнути, як складною є поведінка у сфері статевої і тілесності, а тим більше, коли йдеться про створення тривалих зв'язків та про пов'язані з цим побоювання, про збереження власної ідентичності... „Чи ми маємо правильні уявлення про любов? Вони у нас часто сентиментальні, сльозливі. (...)“

Романо Гвардіні каже, що сучасність повинна розуміти любов як щось далеко всеосяжніше, плідніше й буремніше, аніж те, як вона розуміє її сьогодні.

Любов „опановує“ не лише нас: ми можемо вчитися з досвіду інших. Щоби молоді люди могли серед багатьох можливостей знайти власний шлях, тут зібрані компетентні міркування й спонуки.

Вони стосуються всіх, хто працює зі сім'ями, в практичній і теоретичній виховній сфері, у школах та освітньо-виховних закладах. Вони стосуються також усіх молодих людей, які під час свого дозрівання шукають надійних порад.

Тюльпани є гарним символом: Спочатку вони міцно стулені, але у їхній глибині вже зріє розкриття. Однак, їх не можна навмисне розкривати: через те вони не розквітнуть швидше. Вони розквітають „самі“, коли настає їхній час. Потрібно чекати й дозволити їм дозріти: й тоді - у винагороду - милуватимемось розквітлим тюльпанами...

1. Основні принципи

Прагнення щастя є засадничою потребою кожної людини. І якраз статевість може бути джерелом великого щастя, але й часто – великого нещастя. Тому виховання до самостійного, зрілого і відповідального ставлення до власної і чужої статевої – необхідне. Для переважної більшості молодих людей тривалі стосунки між чоловіком і жінкою та власні діти засадничо належать до уявлень про щасливе життя. У цьому прагненні їх потрібно зміцнити – навіть якщо їхня теперішня сімейна дійсність є інакшою (зведені сім'ї, розлучення, самотні матері/батьки...). Вони мають бути здатні знайти шлях – як чоловіки і жінки – до змістовного, сповненого життя й приймати власні рішення щодо свого майбутнього. При цьому потрібно брати до уваги, що людина зі своєю статевою включена у певні порядки буття. Існують життєві закони й досвід, спільні для всіх людей; можна пізнати, що вони розумні, і сповіщати їх іншим. Вочевидь, їх неможливо довільно змінювати: вони об'єктивні і стоять над культурами і релігіями.

Статевість стосується цілої людини. Вона має фізичний, емоційний, пізнавальний, соціальний, культурний та духовний виміри. Статевий розвиток є частиною розвитку ідентичності кожної особи; він засадничий для формування здатності до міжлюдських стосунків. На протигагу до тварини людську статевість неможливо звести до наслідків збудження чи задоволення інстинкту. Як життєва сила, яка формує цілу особистість, статевість є одночасно даром і завданням, тому що статєва поведінка та її наслідки тягнуть за собою відповідальність. У статевої виражається ціла людина. Як (невербальна) комунікація, вона наражена на спотворення і її можуть хибно зрозуміти. Щоби статевість стала внеском до щасливого життя, її, як мови тіла, потрібно навчитися; потрібно взяти до уваги її закономірності.

Важливо перш за все подати дітям і молоді позитивне і цілісне бачення статевої, щоби вони виробили собі супроти неї якомога природнішу й вільну від страху поставу. Її потрібно розуміти як елементарну життєву силу, яку слід плекати. Дітям і молоді потрібно також показати й небезпеки у сфері статевої.

Суттєвим завданням для розвитку підлітків є інтегрування статевої в цілісну особистість у спілкуванні зі соціальним та культурним оточенням. Якщо воно вдасться, то стане важливою основою для уважливості поведінки по відношенню до себе та інших. Тому діти й молодь потребують такого виховання й сприяння, яке зважає на їхній цілісний особистісний розвиток. Зведення його до суто технічної чи біологічної просвіти – невистачальне.

Оскільки статево-розвиток потребує (позитивного) формування, то статево-виховання є першорядним правом і обов'язком батьків. Сім'я – найважливіше місце навчання для здорового статевого розвитку. Завданням школи є підтримувати батьків у їхній виховній відповідальності.

2. Цілі педагогіки статевого виховання

Цілісна педагогіка статевого виховання ставить перед собою такі цілі:

- » Вона супроводжує молодих людей у їхньому завданні інтегрувати власну статево-ість у цілісний розвиток особистості та прийняти самих себе.
- » Вона допомагає молоді знайти шлях до власної особової ідентичності як чоловік та як жінка, й усвідомити власну гідність. Сюди належить також формування позитивного ставлення до іншої статі й пізнання та пошанування її доповнювальних аспектів.
- » Вона подає знання про статево-розвиток й про формування стосунків, щоби молоді люди могли приймати відповідальні рішення у статево-ї сфері. Через це вона також допомагає уникати розбиття стосунків та розлучень.
- » Вона чинить молодих людей здатними порозумітися про статево-ість, почуття та стосунки й плекає необхідну для цього належну й сповнену пошани мову.
- » Вона подає молодим людям цілісне орієнтування щодо дружби, любові, плідності й допомагає їм пізнавати закономірності любові й сексуальності (полярність статей, безумовність любові, вірні й тривалі стосунки як захищений простір для взаємного самовіддання, бажання народжувати дітей).
- » Вона допомагає сформувати природне, життєрадісне й відповідальне ставлення до статево-ї; сюди належить також і здатність відчувати задоволення та через самоопанування сублімувати його.
- » Вона допомагає уникати підліткових вагітностей та абортів й веде до пошанування кожної людини від моменту її зачаття і до природної смерті.
- » Вона допомагає уникати захворювань, які передаються статево-им шляхом (ЗПСШ).
- » Вона чинить учнів чутливими до переступання меж пристойності та протидіє сексуальному насильству й порнографії.
- » Вона сприяє дискусіям між різними системами ціннісних орієнтирів у час, коли якраз молоді люди все більше потрапляють під тиск зміни орієнтирів і поведінки у статево-ї сфері. Так вона сприяє також і толерантності супроти людей, які мають схильність до іншої сексуальної орієнтації.
- » В осягненні цих цілей вона допомагає молоді розуміти статево-ість у її численних контекстах. Це дає їм змогу діяти у цій сфері у спосіб, який сприяє становленню їхньої цілісної особистості.

Така цілісна педагогіка статевого виховання має велику суспільну значущість. Адже, окрім сприяння розвитку особистостей, вона допомагає не лише у вихованні молодого покоління, здатного порозумітися з іншими поколіннями, а й формує здорову поставу суспільства, чинячи його дружнім до сімей та дітей.

3. Стандарти якості педагогіки статевого виховання

Педагогічні стандарти

- » Статеве виховання повинно бути відповідним до віку, зрілості й особистого стану розвитку молодих людей. Тому уроки статевого виховання для кожної молодої особи повинні орієнтуватися на індивідуальну фазу її психологічного розвитку. Не слід переступати відповідний горизонт досвіду такої фази.
- » Статеве виховання трактує дітей та молодь серйозно як неповторних особистостей й творить для них простір для ставлення запитань і висловлення побоювань та очікувань. Емоції потрібно виражати, цінності – активно випрацьовувати та перевіряти.
- » Хороше статеве виховання працює цілісно. Окрім тілесних та психічних змін, воно також тематично розглядає і почуття, завдання розуму та значення рішень, плекання дружби та вплив соціокультурного середовища. Особливо йому залежить на формуванні здатності брати на себе відповідальність – за себе та інших.
- » Потрібно шанувати природне відчуття сорому й брати його до уваги при виборі змістів занять та матеріалів. На уроках статевого виховання не слід тематизувати особистий сексуальний досвід.
- » Підчас пубертату потрібно зміцнювати дівчат і хлопців у їхній статевій ідентичності та самооцінці. Тому при розгляді специфічних статевоїх тем потрібно розсудливо підходити до питання спільних занять і при потребі проводити заняття окремо з хлопцями й окремо з дівчатами. Спільні заняття осягатимуть свою ціль шойно тоді, коли завдяки розумінню власної статі стане можливим нове бачення іншої статі.
- » При розгляді специфічних статевоїх тем проводити заняття й надавати супровід повинні (принаймні, переважно) хлопцям – чоловіки, а дівчатам – жінки.
- » Молоді люди потребують достатньо часу, тобто, поступового подавання відповідного для їхнього віку матеріалу, щоби могли згідно зі своїм рівнем розвитку належно ознайомитися з темами щодо статевоїх й сформувати собі обґрунтовану думку.
- » Змісти потрібно опрацьовувати інтерактивно. Самостійно здобуті погляди й продумані рішення мають великий вплив на подальший індивідуальний розвиток та особистісне зростання.

Освітні стандарти

- » Педагоги, які провадять статеве виховання, потребують міждисциплінарної освіти, яка запевнить їм опанування біологічних, психологічних, етичних, педагогічно-дидактичних та духовних змістів.
- » Освіта включає в себе також біографічну працю стосовно власного статевого розвитку. Педагоги, які провадять статеве виховання, повинні бути зрілими особистостями, які правильно оцінюють й шанують вимоги близькості та дистанції, а також належно поводять себе з учнями, навчаючи їх шанувати цінності й формуючи їхню думку.
- » Кураторство, наукове керівництво й регулярна подальша освіта запевняють якість праці.
- » Поняття в ділянці педагогіки статевого виховання слід випрацьовувати у співпраці чоловіків та жінок; вони повинні бути на актуальному науковому рівні. Тому у сферах статевого розвитку та педагогіки статевого виховання потрібно також провадити наукові дослідження.
- » Освітню підготовку педагогів статевого виховання та випрацьовані поняття потрібно піддавати постійному оцінюванню.

4. Змісти педагогіки статевого виховання

На передньому плані статевого виховання перебуває зміцнення власної ідентичності, набуття компетентностей в мові та спілкуванні, предметність, соціальні та етичні норми, ознайомленість із засобами масової інформації, міжкультурні та міжрелігійні знання, а також навчання через плекання стосунків. При цьому статевість потрібно представляти як щось, що засадничо служить життю й будує особистість: як основу, на якій будується ідентичність особи, як вияв любові й знак тривалого зв'язку, як джерело життя й щастя.

Ключовими змістами педагогіки статевого виховання є:

- » Статеве виховання допомагає дітям та молодим людям, що розвиваються, розуміти, що діється у їхньому тілі. Це стосується не лише розвитку статевих органів і змін у гормональному балансі, але й також побудови й перебудови мозку та зміненого сприйняття довкілля. Супровідний тренінг з формування особистості міг би зміцнити їх проти збентежень та побоювань й допоміг би відкрити статевість як ресурс для розвитку і розкриття особистісного потенціалу.
- » Статеве виховання інформує про природний перебіг жіночого циклу. Дівчата вчаться при тому цінувати свою жіночість та плідність. Любов і продовження роду подаються у їхньому природному та культурному взаємозв'язку й робиться наголос на відповідальності чоловіка і жінки за виникнення і розвиток нової сім'ї. Також і хлопці вчаться цінувати свою плідність, яка пробуджується, та свою чоловічість. Говориться про відмінні сексуальні реакції обох статей. Дівчата і хлопці замислюються над відповідальною поведінкою у цій сфері.
- » Усвідомлення власної плідності відіграє ключову роль: Через усвідомлення здатності стати батьком чи матір'ю молоді люди пізнають далекосяжну дію сексуальної активності й пов'язують її з відповідальністю.
- » Молоді люди вчаться сприймати власні почуття, словесно їх виражати та уважно з ними поводитися. Це стосується загалом усіх почуттів, але особливо сексуальних, що їх вони відкривають в молодому віці.
- » Опрацювання й обговорення життєвих перспектив сприяє формуванню цілеспрямованої поведінки. Ґрунтовно опрацьовується значення любові та самовіддання.
- » Статевість завжди стосується відношення до себе самого(-ї) та до інших. Тому суттєва частина доброї педагогіки статевого виховання сприяє виробленню здатності до стосунків та словесного порозуміння. Перш за все тематично опрацьовується належне плекання дружби. Щоби запобігти зраненням внаслідок розбиття стосунків, педагогіка статевого виховання показує цінність надійного, вірного та сповненого любові партнерства. Подружжя між чоловіком та жінкою є найкращим захищеним простором для живої сексуальності та зростання дітей.
- » Молоді люди вчаться розуміти, що сексуальність підлягає специфічним мотиваціям залежно від життєвих фаз, та протягом життя змінюється.
- » Педагогіка статевого виховання роз'яснює біологічні та культурно зумовлені стосунки між чоловіком та жінкою й подає вартий наслідування образ обидвох статей. Вона представляє батьківство і материнство як змістовні та відповідальні завдання. Сім'ю (батько, матір, діти) як основу ширшої родини вважають зразком, тому що вона є місцем походження і відповідає прагненням молоді.
- » Педагогіка статевого виховання відповідно до віку учнів розглядає різні сексуальні орієнтації, подаючи їхню реальну процентну статистику в суспільстві. Меншини при цьому не дискримінуються, але й не ідеалізуються, а більшість – не зневажається й не недооцінюється. Наголос робиться на пошані до особи.
- » Зі стражданнями молоді й дітей, які душевно зранені внаслідок розбиття їхніх сімей, обходяться дуже обережно. Їх трактують належним чином, а не релятивістично легковажать.
- » Про підліткові вагітності й захворювання, що передаються статевим шляхом (ЗПСШ) інформують,

не чинячи їх ключовими темами занять.

- » Педагогіка статевого виховання тематично розглядає тілесні та душевні ризики ранніх статевих стосунків та нерозбірливої сексуальної поведінки (промискуїтету), так само як і значення чекання до одруження та відмови від задоволення (сублімації інстинкту).
- » Розвиток ще не народженої дитини від моменту її зачаття представляють словесно та на основі зображень. При тому, відповідно до віку учнів, роз'яснюють тілесні та душевні наслідки абортів.
- » Відповідно до зрілості й освітнього рівня учнів відбувається представлення всіх методів планування сім'ї та їхньої дії на жінку і чоловіка. Відповідно до віку учнів подають механізми дії та побічні наслідки контрацептивних засобів.
- » На заняттях тематично розглядають також правові та особистісні межі – з метою, подати дітям орієнтири й запобігти сексуальному насиллю. Діти вчаться чітко вказувати на власні межі, що їх інша особа не має права переступати, та вчаться казати «ні!» (тренінг асертивності).
- » Педагогіка статевого виховання розглядає гігієну як тіла, так і душі, наприклад, уникання порнографії, сексу по телефону, сексу як товару і т.д.
- » Педагогіка статевого виховання підвищує розбірливість в засобах масової інформації (ЗМІ). Фікції протиставляють реальність. Молоді люди отримують допомогу у набутті здатності критичного ставлення до ЗМІ з огляду на розвиток їхніх особистостей і життєві цілі. Особливо це стосується наслідків споживання порнографії як руйнівних для міжособистісних стосунків. Наголос робиться на запобіганні залежностям.

5. Рамкові умови

Статеве виховання є першорядним правом батьків або уповноважених виховників. Тому, пропонуючи учням статеве виховання, особи, відповідальні за освітній процес, завжди мусять інформувати й залучати батьків та уповноважених виховників.

Однак, деякі батьки через свій часовий графік перевантажені. Буває, що (деколи – з огляду на їхні біографії) змісти статевого виховання ставлять перед ними занадто високі вимоги, й тому вони неспроможні супроводжувати своїх дітей у сфері статевої. Часто вони самі потребують підтримки й освітньої підготовки.

Водночас потрібно брати до уваги розвитково необхідний у цьому віці процес усамостійнення молодих людей від їхніх батьків. Тому виховні пропозиції, які походять з-поза меж сім'ї, є важливою підтримкою для батьківських виховних завдань. Таким чином, статеве виховання в школі і поза нею має функцію підтримки й доповнення. При цьому має бути запевнене право добровільної участі в уроках статевого виховання. Це означає, що батьки можуть відмовитися від того, щоб їхні діти відвідували ці заняття. Молоді люди повинні також мати право відмовитися від них самостійно.